

УДК 339.5.332

Карасьова Н. А.
кандидат економічних наук,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»

Karasova N. A.
Ph.D.,
National Science Center
«Agricultural Economics Institute»

ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ АГРОПРОДОВОЛЬЧИМИ ТОВАРАМИ

TARIFF REGULATION OF AGRICULTURAL PRODUCTS INTERNATIONAL TRADE

Анотація. У роботі здійснено аналіз сучасних митно-тарифних заходів регулювання міжнародної торгівлі в аграрному секторі. Досліджено рівень тарифного захисту внутрішнього ринку України та найбільших країн – імпортерів національних агропродовольчих товарів. Проаналізовано митні тарифи в розрізі товарних груп та тарифний графік Європейського Союзу для української продукції в умовах дії ПВЗВТ, наведено митні тарифи за результатами торгівлі з іншими країнами світу. На основі результатів дослідження обґрунтовано перспективні напрями розвитку експортоорієнтованої діяльності в аграрному секторі України

Ключові слова: регулювання, митний тариф, агропродовольчі товари, експортоорієнтований розвиток, аграрний сектор.

Вступ та постановка проблеми. Сучасні процеси глобалізації та регіоналізації світового господарства, які є, з одного боку, протилежними, а з іншого – у значній мірі взаємопов'язаними та взаємообумовлюючими, призводять до значних змін у системі регулювання міжнародних торговельних відносин, зокрема на світовому ринку агропродовольчих товарів. Експортоорієнтований аграрний сектор, перебуваючи в полі регуляторної політики СОТ та в умовах зони вільної торгівлі з ЄС, формує пріоритетний, конкурентоспроможний напрям, про що свідчать щорічне зростання обсягів експорту та позитивне зовнішньоторговельне сальдо. На фоні загальної лібералізації перелік інструментів, спрямованих на захист внутрішніх ринків, постійно змінюється та удосконалюється, тому дослідження особливостей системи митно-тарифного регулювання міжнародної торгівлі агропродовольчими товарами для реалізації експортного потенціалу аграрного сектору є актуальним та своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальну філософію та методи міжнародної регуляторної політики

досліджувала значна кількість українських та зарубіжних учених, серед яких Дж. Вілсон, В. Геєць, С. Двигун, І. Дюмулен, Я. Жаліло, Т. Мельник, Д. Менделєєв, К. Новікова, С. Осика, Т. Осташко, М. Поумер, В. Свинухов, Р. Хоуз та ін. Науково-практичними розробками у сфері регулювання експортно-імпортних операцій в агропромисловому секторі займалися такі вчені, як І. Бураковський, Т. Зінчук, К. Кваша, А. Ключник, В. Лапа, О. Одосій, В. Топіха, О. Яценко та ін. Однак мінливість умов глобального середовища, а також інтегративні процеси, що визначають зміст та форму взаємодії національних товаровиробників на міжнародних ринках, вимагають постійного моніторингу окремих заходів регуляторної політики іноземних держав-партнерів та оцінки їх результативності.

Метою даної роботи є дослідження сучасних митно-тарифних заходів регулювання міжнародної торгівлі агропродовольчими товарами та обґрунтування на основі результатів аналізу перспективних напрямів організаційно-економічної підтримки експортоорієнтованої діяльності в аграрному секторі України.

Результати дослідження. Актуалізація концепції багатофункціональності, соціально-економічного та екологічного аспектів розвитку сільського господарства останнім часом усе сильніше впливає на аграрну політику урядів різних країн, тому більшість із них переходять від лібералізму в аграрному секторі до посилення державного регулювання зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією в рамках глобальних і регіональних торговельних угод. Одним із головних інструментів регулювання зовнішньоторговельних відносин у ринковій економіці є митний тариф. Як активний інструмент державного впливу він знаходить своє застосування повсюди, охоплюючи, за окремими оцінками, близько 2/3 зовнішньоторговельного обороту розвинених країн, а загальне число найменувань та товарних позицій у митних тарифах цих же країн досягає 7–9 тис. [1, с. 21]. Тарифне регулювання національними урядами використовується в якості інструмента, який впливає на витрати виробництва та торговельний прибуток. Таким чином, здійснюється опосередковане регулювання державою сфери підприємництва та корегуються напрями зовнішньоторговельної діяльності.

Торговельна політика різних держав, частка в них лібералізму та протекціонізму, рівень захисту внутрішнього ринку різних товарів залежать від особливостей товарних ринків та характеру конкуренції на них. Зазвичай мінімальним рівнем захисту відрізняються ринки базових товарів, а для ринків готових виробів характерним є протекціонізм. При цьому використовуються тарифні та нетарифні методи обмеження імпорту (і нетарифні

поступово збільшуються). Зменшення рівня тарифного захисту стало невід'ємною рисою становлення глобального торговельного режиму, що функціонує в рамках СОТ [2, с. 134]. Однак характерними рисами для міжнародної торгівлі агропродовольчими товарами є асиметричність обкладання митом, зарегульованість та порівняно з іншими товарними групами складність доступу на національні ринки, навіть незважаючи на глобальні тенденції, що розвиваються в напрямі відмови від протекціонізму та лібералізації умов зовнішньої торгівлі.

Таблиця 1

Тарифний захист внутрішнього ринку агропродовольчих товарів, 2014 р.

Країни	Середній зв'язаний тариф, %	Середній тариф РНС, %	Середній тариф за результатами торгівлі, %
Україна	10,9	9,2	6,0
ЄС	13,5	13,2	8,4
Росія	11,1	12,2	9,3
Індія	113,5	33,5	51,6
Туреччина	61,0	42,4	30,7
Єгипет	98,9	66,7	9,9
Саудівська Аравія	16,1	6,0	6,8
Китай	15,8	15,6	19,7
Білорусь	-	12,2	15,1
Молдова	14,0	10,6	11,2

Джерело: складено на основі даних [6]

Таблиця 2

Митні тарифи в розрізі товарних груп HS, 2014 р.

Країни	Продукти тваринного походження	Молочні продукти	Фрукти, овочі	Зернові	Насіння, жири, олії	Цукор	
ЄС	Середня ставка, %	23,2	53,9	10,2	21,9	5,6	30,6
	Безмитні позиції, %	20,6	0	22,6	6,3	48,2	0
	Мах тариф, %	133	597	154	60	86	131
Росія	Середня ставка, %	23,1	14,9	8,7	10,1	7,1	12,3
	Безмитні позиції, %	7,4	0	0,2	1,3	8,2	0
	Мах тариф, %	80	21	44	74	25	48
Індія	Середня ставка, %	106,1	65,0	100,1	115,3	169,7	124,7
	Безмитні позиції, %	0	0	0	0	0	0
	Мах тариф, %	150	150	150	150	300	150
Туреччина	Середня ставка, %	132,8	169,8	38,8	68,6	24,2	107,3
	Безмитні позиції, %	0	0	0	0	0	0
	Мах тариф, %	225	180	146	180	68	135
Єгипет	Середня ставка, %	44,2	23,3	37,8	42,3	19,9	37,5
	Безмитні позиції, %	0	0	0	0	0	0
	Мах тариф, %	80	60	80	999	60	60
Саудівська Аравія	Середня ставка, %	11,9	10,9	11,9	12,9	11,2	12,4
	Безмитні позиції, %	0,2	0	0	0	0	0
	Мах тариф, %	25	25	40	25	15	20
Китай	Середня ставка, %	14,8	12,3	15,0	23,7	11,6	27,4
	Безмитні позиції, %	9,4	0	4,8	2,6	6,2	0
	Мах тариф, %	25	20	30	65	30	50
Молдова	Середня ставка, %	17,3	14,4	14,3	13,2	10,7	56,3
	Безмитні позиції, %	1,1	0	0	0	0,6	2,7
	Мах тариф, %	26	35	20	20	20	75
Україна	Середня ставка, %	13,0	10,0	12,7	12,6	10,8	17,5
	Безмитні позиції, %	0	0	10,4	3,4	11,7	0,6
	Мах тариф, %	20	10	20	20	30	50

Джерело: складено на основі [6]

Для визначення характеру впливу вільної торгівлі на структуру конкурентних переваг аграрного сектору України необхідно здійснити порівняльний аналіз тарифного захисту України та її торговельних партнерів. Основними показниками, які використовуються СОТ при визначенні рівня захисту внутрішнього ринку в міжнародній торгівлі, є зв'язана ставка мита та ставка режиму найбільшого сприяння. Зв'язана ставка – це гранична ставка, вище якої країна зобов'язується не підвищувати ставку мита на відповідні товари. Ставка режиму найбільшого сприяння застосовується для країн – членів СОТ. Це гарантує недискримінаційні, звичайні умови здійснення двосторонньої торгівлі. Тоді як в окремих випадках можуть застосовуватись преференційні або обмежувальні режими [3–5]. У табл. 1 наведено рівень тарифного захисту внутрішнього ринку в Україні та десяти найбільших країн імпортерів вітчизняних агропродовольчих товарів.

Аналізуючи табл. 1, можна зробити висновок, що Україна в порівнянні з основними партнерами по зовнішній торгівлі має найнижчий середній зв'язаний тариф для агропродовольчих товарів (10,9%) та найнижчий середній тариф за результатами торгівлі 2014 р. (6,0%). Те саме (за виключенням Саудівської Аравії (6,0%)) стосується і середнього тарифу режиму найбільшого сприяння (9,2%).

Така ситуація свідчить про дуже високий рівень лібералізації зовнішньоторговельної політики, що не завжди йде на користь розвитку внутрішнього ринку. Торговельні партнери України уважніше підходять до процедури стримування імпорту та захисту національного товаровиробника. Про це свідчать дані табл. 2, де наведено митні тарифи в розрізі основних товарних груп світової гармонізованої системи (Harmonized system).

У цілому можна відмітити, що найсильніше тарифними бар'єрами захищені ринки країн ЄС, Норвегії, Туреччини, Швейцарії, Індії та Канади. Окрім мита, у числі заходів, що обмежують імпорتنі постачання, різні країни все частіше використовують правила митного оформлення й адміністративні формальності. Наприклад, при митному оформленні імпортової сільськогосподарської продукції в Туреччині стягується більше 30 видів платежів і зборів [7; 8].

Необхідно також зазначити, що з 1 січня 2016 р. вступають у силу правила Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), що є частиною Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, згідно з якою 83,1% продукції українського сільського господарства ввозитиметься до ЄС без мита, ще на 2% – мито знизиться до нуля протягом 10 років (табл. 3), а на решту 14,9% категорій сільськогоспо-

Таблиця 3

Тарифний графік ЄС для деяких агропродовольчих товарів України в умовах дії ПВЗВТ

Товар	Базова ставка ввізного мита	Перехідний період
Коні, віслюки, мули та лошаки (живі)	від 5 до 15%	від 3 до 7 років
Свині (живі)	від 5 до 8%	7 років
Свійська птиця (жива)	від 2 до 10%	від 3 до 5 років
М'ясо великої рогатої худоби, свинина, баранина, козлятина, м'ясо коней, свіже або охолоджене	від 10 до 15%	від 3 до 5 років
М'ясо свійської птиці	від 10 до 15%	7 років
Риба і ракоподібні, молоски та інші водяні безхребетні	від 2 до 10%	від 3 до 7 років
Молоко, вершки, масло, йогурт, сири	від 10 до 12%	7 років
Яйця птиці	10%	7 років
Мед натуральний	13%	7 років
Картопля, помідори, цибуля, часник, огірки, буряк (свіжі)	10%	3 роки
Капуста, салати, морква, бобові, солодкий перець, кабачки, кукурудза (свіжі)	20%	5 років
Абрикоси, вишні, черешні, персики, сливи (свіжі)	5%	20% зниження впродовж 5 років
Яблука	20%	20% зниження впродовж 5 років
Суниця, полуниця, малина, смородина	20%	5 років
Гречка, просо, жито	20%	5 років
Пшениця	10%	3 роки

Джерело: складено на основі даних [8]

Таблиця 4

Митні тарифи, що застосовувались імпортерами до українських агропродовольчих товарів, 2014 р. (у розрізі товарних груп HS)

Група товару (HS)	Кількість позицій	Митний тариф	
		Середній, за результатами торгівлі, %	Мах ставка, %
(02) М'ясо та істивні субпродукти	70	9,9	20
(04) Молочна продукція, яйця, мед, інша продукція тваринного походження	183	12,9	80
(07) Овочі та коренеплоди	58	8,9	40
(08) Фрукти та горіхи	68	9,1	30
(10) Зернові	136	8,2	328
(11) Продукція борошномельної промисловості; солод; крохмалі; інулін	131	15,0	233
(15) Рослинні, тваринні жири та олії	121	7,5	38

Джерело: складено на основі [6]

дарських товарів ЄС установлює тарифні квоти. Україна ж знижуватиме тарифні ставки на європейські товари поступово. Крім того, ставки ввізного мита ЄС змінюватимуться в залежності від позиції. Чим більше товарів пропонуватимуть внутрішні виробники, тим вищими будуть ставки ввізного мита. І навпаки, чим більший дефіцит товарів на ринку – тим нижчі ставки. У межах тарифної квоти українська сільськогосподарська продукція звільнятиметься від мит незалежно від ситуації на ринку.

Незважаючи на велику кількість нетарифних бар'єрів, що використовує ЄС для захисту внутрішніх виробників, на думку експертів [8], скасування значної частини мит дасть змогу національній економіці отримувати додатково біля 380 млн. євро на рік, розширювати можливості доступу на ринок вітчизняним виробникам та дасть поштовх до нарощування виробничих потужностей.

Результати аналізу середніх митних тарифів, що були застосовані імпортерами до агропродовольчих товарів з України в 2014 р., свідчать, що національні товаровиробники в рамках РНС (Режиму найбільшого сприяння), встановленого умовами СОТ, мають можливість експортувати вказану продукцію на зарубіжні ринки (за виключенням деяких товарів та країн) при відносно невисоких тарифних бар'єрах (табл. 4).

Максимальні ставки митного тарифу для позицій у групі (02) «М'ясо та їстівні субпродукти» були застосовані Молдовою, Грузією, Йорданією та Мозамбіком – 20%. У групі (04) «Молочна продукція, яйця, мед» – Ізраїлем (80% адвалерного мита на молоко та вершки). Південна Корея та Китай застосовують високі митні ставки по відношенню до української кукурудзи – 328% та 33% відповідно; Південна Корея обкладає високим митом і пшеницю – 132%. Індія застосовувала 40%-й митний тариф по відношенню до сушених овочів із групи (07). Найбільшим митом експортні товари групи (08) «Фрукти та горіхи» обклали Китай, Йордані та Індія – 30%, а в групі (11) «Продукція борошномельної промисловості» Південна Корея застосувала тариф 233% до круп зернових. Від-

носно соняшникової олії в групі (15) застосовували найвищі тарифи Індія (38%) та Китай (15%).

Висновки. Таким чином, митна політика переважної більшості країн базується на основах захисного порядку національних соціально-економічних інтересів. Політика СОТ у напрямі взаємовигідних домовленостей щодо усунення дискримінаційного режиму в міжнародній торгівлі спрямована на значне зниження митних тарифів, однак доступ до ринків сільськогосподарської продукції і досі залишається найскладнішим питанням в переговорному процесі країн-партнерів. Незважаючи на значний прогрес у скасуванні митних бар'єрів у цій сфері, лібералізація торгівлі спостерігається в переважній більшості з боку країн, що розвиваються, зокрема й України, тоді як розвинуті країни залишають за собою право диктувати власні умови на внутрішніх ринках та застосовувати відносно пріоритетних груп товарів достатньо високі тарифні ставки (від 50% до 70%), а іноді навіть і заборонного характеру (до 800%). Найбільш захищеними позиціями на іноземних ринках виступають товари в групі молочних та м'ясних продуктів, перероблені овочі, та продукція борошномельної промисловості, що виражається в ескаляції митних тарифів.

Перспективними з точки зору диверсифікації товарних потоків для української продукції аграрного сектору можуть стати ринки країн Європейського Союзу у зв'язку із набранням чинності Угоди про зону вільної торгівлі та скасування 83% митних тарифів на імпорт відповідних товарів. Однак, окрім тарифних методів регулювання на міжнародних ринках агропродовольчих товарів, одночасно запроваджується дуже велика кількість нетарифних бар'єрів, які, з одного боку, націлені на забезпечення населення якісними продуктами харчування, а з іншого – на захист інтересів національних виробників. Їх вплив на розвиток експортоорієнтованого виробництва в нинішніх умовах має визначальну роль, саме тому наші подальші дослідження будуть стосуватися заходів нетарифного регулювання міжнародної торгівлі агропродовольчими товарами.

Список використаних джерел:

1. Поумер М. О степени открытости экономики / М. Поумер // Проблемы прогнозирования. – 2001. – № 4. – С. 44–46.
2. Мельник Т.М. Развитие национальной регуляторной политики в процессе становления глобальной торговой системы: дис. ... докт. экон. наук.: спец 08.00.02. / Т.М. Мельник; ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». – Київ, 2009. – 631 с.
3. Осташко Т.О. Вплив ЗВТ з ЄС на провідні експортоорієнтовані галузі України / Т.О. Осташко, В.О. Точилін, В.В. Венгер // Національне господарство України: теорія та практика управління: зб. наук. праць ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/NacGosp/index.html.
4. Автономний преференційний торговельний режим ЄС для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?tag=AvtonomniiPreferentsiiniiTorgovelniiRezhimYesDliaUkraini>.
5. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU08015G.html.
6. WTO Statistics Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.wto.org/TariffProfile/WSDBTariffPFView>.
7. Карпович Н. Диверсификация экспорта. На чем делать акцент производителям? / Н. Карпович, Е. Макуценя, В. Ахрамович // Белорусское сельское хозяйство. – 2016. – № 3 (155). – С. 4–11.
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_a11.

Аннотация. В работе осуществлен анализ современных таможенно-тарифных методов регулирования международной торговли в аграрном секторе. Исследован уровень тарифной защиты внутреннего рынка Украины и наибольших стран – импортеров национальных агропродовольственных товаров. Проанализированы таможенные тарифы в разрезе товарных групп и тарифный график Европейского Союза для украинской продукции в условиях действия ПВЗСТ, приведены таможенные тарифы по результатам торговли с другими странами мира. На основе результатов исследования определены перспективные направления развития экспортоориентированной деятельности в аграрном секторе Украины.

Ключевые слова: регулирование, таможенный тариф, агропродовольственные товары, экспортоориентированное развитие, аграрный сектор.

Summary. The article analyzes the current regulating measures of international commerce in the agricultural sector through customs tariff. The dependency of deregulation and protectionism policies use by different countries of the world as well as the national goods producers protection level towards the product markets special aspects and their competitive patterns is defined. Comparative analysis of tariff shelter of Ukraine and its trading partners is performed in terms of tariff bindings, of the average MFN rates and average customs rate on trade results. The promising directions of export-led activity in Ukrainian agricultural sector and diversification of commodity flows are substantiated.

Key words: regulation, customs tariff, agricultural products, export-oriented development, agricultural sector.